

## ПАРАДИГМА КАТЕГОРІЇ СТАНУ В ДАВНЬОСАКСОНСЬКІЙ МОВІ

**Шапочкіна О.В.,**

Київський університет імені Бориса Грінченка,  
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053  
o.shapochkina@kubg.edu.ua

*У статті здійснено спробу схарактеризувати парадигму категорії стану давньосаксонської мови, спираючись на тексти давньосаксонської поеми «Спаситель» («Heliand»). Автором визначено, що категорія стану давньосаксонської мови уособлювалася передкатегоріальними зворотними конструкціями та дієприкметниковими пасивними конструкціями, а саме: копулятивними конструкціями «бути / ставати» + дієприкметник II та безкопулятивними дієприкметниковими конструкціями, які транслиювали різні типи станових відношень.*

**Ключові слова:** категорія стану, давньосаксонська мова, станові відношення, станова опозиція, передкатегоріальна конструкція, діатеза.

**Шапочкіна О.В.**

### Характеристика парадигми категорії залога в древнесаксонском языке

*В статті підприємта попытка охарактеризовать парадигму категорії залога в древнесаксонском языке, опираясь на тексты древнесаксонской поэмы «Спаситель» («Heliand»). Определено, что категория залога древнесаксонского языка была представлена предкатегориальными возвратными конструкциями и причастными пассивными конструкциями, а именно: копулятивными конструкциями «быть / становиться» + причастие II и безкопулятивными причастными конструкциями, которые транслировали различные типы залоговых соотношений.*

**Ключевые слова:** категория залога, древнесаксонский язык, залоговые отношения, залоговая опозиция, диатеза.

**O. Shapochkina**

### Characteristics of the paradigm of the category of voice in the Old Saxon language

*The article attempts to characterize the paradigm of the category of the voice of the Old Saxon language, based on the texts of the ancient saxon poem "The Savior" ("Heliand"). The author states that the category of the voice of the Old Saxon language was represented by pre-categorical inverse constructions with reflexive, reciprocal and inverse shades and participle passive constructions, namely copulative structures "to be / become" + II participle and non-copulative participle structures that broadcast different types of voice relations. It is proved that the active voice of the Old Saxon language was represented by the indicative (real voice), with the subject that was an active performer of the action. In particular, the active voice structures could be factual (agential). As in other Old Germanic languages, in the Old Saxon language the active voice expresses the reality of action, events, their prediction and shades of command. In particular, it is determined in the article that as an opposition of active voice were grammatical constructions that had shades of reversion (inverse, reciprocal, inverse), the so-called "branching" in shades of voice values: the actual inverse constructions, mutually reverse, indirectly reverse, ingressive, active-nonobjective. Shades of passivity were formed predominantly on the basis of pre-categorical constructions with the verbs "to be" / "to become" + participle II. In particular, in the corps of the ancient Saxon "Savior" there were a large number of non-copulative (free) structures with participle II, which could express passive or partially-passive value. The author also notes that in addition to the typological distribution of the category of voice in the context of the opposition, "active-passive-reflexive", in the Old Saxon paradigm of the category of voice there were observed subjective-objective relations, which in their turn had varieties: transformative, creative, addressive, factual, perceptual, emotional, instrumental.*

**Key words:** category of voice, Old Saxon language, voice relations, voice opposition, pre-categorical structure, diathesis.

**Вступ.** Наукові дослідження категорії стану (далі КС) давньосаксонської мови нечисленні і здебільшого ґрунтуються на таких

наукових положеннях: творення дієслівної системи давньосаксонської мови (Й. Галлеє), історичні відомості про давньосаксонську мову (В. Аракін,

М. Коришев, А. Мейє, І. Хлебнікова), граматичні категорії давньосаксонської мови (М. Домський, Е. Макаєв), проблема етимологічної спорідненості давньосаксонської мови з іншими мовами (Б. Трубачов), особливості творення та розвитку синтаксису давньосаксонської мови (І. Буніятова, В. Жирмунський, Л. Калитюк, Е. Прокош, М. Стеблін-Каменський), темпоральна специфіка давньосаксонської мови (В. Берков), морфологічна та синтаксична системи давньосаксонської мови (О. Бехагель) та ін.

У цьому дослідженні на підставі застосування методу суцільної вибірки здійснено спробу з'ясувати основні актуалізатори розвитку КС давньосаксонської мови, виявити формальну реалізацію КС.

**Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо.** До наших часів дійшла незначна кількість давньосаксонських писемних джерел, зокрема «Спаситель» («Heliand»). Поема є частиною біблійного епосу англів і саксів являє собою одну з найбільш масштабних пам'яток давньосаксонської літератури. Автор манускрипту продемонстрував суперечливе поєднання міфологічних і біблійних сюжетів, язичницької та християнської лексики. Сюжет поеми «Хеліанд» побудований за зразком євангельської гармонії Татіана [1; 2].

Розділи I–X утворюють першу частину поеми — розповідь про дитинство Ісуса Христа: після прологу, що займає половину першого розділу, наводяться євангельські сюжети від народження Іоанна Хрестителя і подій, що йому передують, до епізоду, в якому дванадцятирічний Ісус на загальний подив тлумачить буття в храмі. Ця частина завершується невеликим повідомленням про життя Ісуса до 30 років [5].

Увесь текст «Спасителя» пронизаний різноманітними граматичними конструкціями, які виступають як першооснова творення категорії стану. Найвизначнішими тут були прості поширені та складні речення, еліптичні, копулятивні, безкопулятивні та незавершені конструкції тощо.

**Результати дослідження та обговорення.** Парадигму категорії стану давньосаксонської мови утворювали різні типи опозицій. Діатеза («станове відношення») давньосаксонської мови мала таку узагальнену структуру: актив — станові передкатегоріальні конструкції рефлексиву, реципроку, інг्रेसиву — дієприкметникові конструкції із пасивними відтінками — копулятивні дієслівні конструкції із пасивними відтінками [4].

Активний стан давньосаксонської мови уособлювався індикативом (дійсним станом), із суб'єктом, який був активним виконавцем дії, напр., станові передкатегоріальні конструкції (далі СПК): давньосакс. *Sô he thô thana uuirôc drôg, [ald] aftar them alaha, endi umbi thana altari gengmid is rôcfatun rîkiun thionon, — [fremida] ferhtlico frâon*

*sînes, godes iungarskepi gerno suui{d}omid hluttru hugi, sô man hêrren scal[gerno] fulgangan, — [grurios quâmun] im, egison an them alaha: hie gisah thar aftar thiû ênna engil godesan them uuihe innan, [the] sprac im mid is uuordun tuo* (Heliand, 105–110). — «**Так, пруніс він** ладан старий у середину храму і **ходив** навколо вітваря із кадилом, щоб служити багатим; повністю **єв** благочестивий життя спосіб, **єчив** слово Боже дуже старанно із чистим серцем, **їшов** тим шляхом, що й Господь» [3].

У поемі «Хеліанд» домінували СПК у індикативі із декількома предикативними центрами та не завжди спостерігалось часове узгодження як і в інших давньогерманських мовах, напр.: давньосакс. *Ic is engil bium, Gabriel bium ic hêtan, the gio for goda standu, anduuard for them alouiualdon* (Heliand, 115). — «**Я є його ангел, Габріель, я скавав, я завжди стою перед Богом**» [3].

Зокрема СПК активного стану могли бути фактитивними (агентивними), напр.: давньосакс. *Thea liudi stôdunumbi that hêlaga hûs, endi geng im the [gihêrodo] manan thana uuih innan* (Heliand, 100). — «**І пішов шанований чоловік у освячення**» [3].

Також СПК активного стану могли бути нефактитивними (безагентивними), напр.: давньосакс. *...uui mid ûsun dâdiun ni sculun uuiht auuerdian* (Heliand, 4892). — «**терпіти належить нам все, що рід цей недобре творить**» [3].

Як і в інших давньогерманських мовах, у давньосаксонській активний стан виражав реальність дії, подій, їх прогнозування та відтінки наказовості. У корпусі давньосаксонського «Хеліанда» спостерігається значна кількість СПК, які виражали заклики та накази, а також можливі прогнозування, напр.: давньосакс. *Thô sprak that barn godes sel{b}o te Sîmon Petrus, hêt that he is suerd [dedi] skarp an skê{d}ia: «ef ik uui{d} thesa scola uueldi», qua{d} he, «uui{d}\_theses uueroles geuiin uuiqsaca frummien, than manodi ik thene mâreon mahtigne god, hêlagne fader an himilrîkea, that he mi sô managan engil herod o{b}ana sandi uuiiges sô uuisen, sô ni [mahtin] iro uuiâpanthreki man adôgen: iro ni stôdi gio sulic megin samad, folkes gifastnod, that im iro ferh aftar thiû uuer{d} en [mahti]* (Heliand, 4885). — «**Мовив Син Божий Симону, вкласти меч звелівши гострий в пахву: «Коли проти натовпу я хотів би, — він мовив, — Проти натиску війська вийти, кликав би я до славного Бога, Святішого Отця, що на Небі, щоб Мені ангелів багатьох навздогін послав обізнаних у битвах: перед їх збройною міццю немає сили мужам встояти»**» [3].

В якості опозиції активу виступали СПК, які мали відтінки реверсії (зворотні, взаємні, інгресивні), так звані «розгалуження» у відтінках станових значень, та як у давньоісландській та давньоверхньонімецькій, було можливим простежити певні їх варіації:

а) власне зворотні СПК (на кшталт: ся = себе) позначали дію, яка виконувалася самим суб'єктом, який був одночасно і об'єктом дії (сюди належали дієслова фізичної дії або внутрішнього стану), напр: давньосакс. *Thô gibolgan uuard snel suerdthegan, Sîmon Petrus, uuell imu innan hugi, that he ni mahte ênig uuord sprekan: sô harm uuard imu an is hertan, that man is hêrron thar binden uuelde* (Heliand, 4865). — «**Розгнівався** сміливий воїн, Симон Петро, всією душою: не міг і слова він мовити, став скорботний серцем, бо його Пана силою люди зв'язали» [3];

б) взаємно-зворотні СПК (на кшталт: ся = один одного, один з одним), позначали дію, що здійснювалася двома або кількома особами, кожна з яких одночасно була і суб'єктом, і об'єктом дії, напр.: давньосакс. *Ik an thina hendi befilhu, quatbie, mînon gêst an godes uuillion; hie ist nu garó te thiû, ffis te faranne* (Heliand, LXVII, 5654–5656). — «**Я передаюся** в твої руки, — сказав він, — мій дух, волю Бога; він тепер повністю готовий до тебе **відправитися**» [3];

в) побічно-зворотні СПК (на кшталт: ся = для себе) позначали дію, що здійснювалася суб'єктом в своїх інтересах, напр.: давньосакс. *Lât thit «lât thit foie sehan, huô [thu] gelinod halbas liudio menegi te blîðseanne [an] benkiun; ef thu mi thera bede [tugiðos], mîn uuord for thesumi uueroðe, than uuilliu ik it hêr te uuârun [gequeðen,] liahto fora thesun liudiun endi ôk gilêstien sô, that ik thi than aftar thiû êron imilliu, sô hues sô thu mi bidis for thesun mînun bâguuiniun: thoh thu mi thesaró heridômo halbaro fergos, rikeas mînes, [thoh gidôn ik,] that it ênig rinko ni mag uuordun giuuendien, endi it seal giuueroðen sô* (Heliand, XXXIII, 2750–2759). — «**Покажи ж** народу, як ти **навчилася** радувати натовп людей на лавах. Виконаєш моє прохання, то — слово моє перед народом — я хочу сказати це істинно і голосно перед цими людьми і зробити [те], що я тобі після цього подарую те, про що ти мене перед моїми соратниками попросиш. І якщо ти зажадаєш половину моїх володінь, половину мого царства, то я і це зроблю, і нехай буде так» [3];

г) інг्रेसивні СПК — перехід із одного стану предмета у інший, напр.: давньосакс. *Sâlig bist thu Simon», quâð he, «sunu [Jonases]... Ik fargibu thi [himilriceas] slutilas, that thu môst aftar mi allun [giuualdan] kristinum folke; kumad aile te thi gumono gêstos; thu habe [grôte] giuuald* (Heliand, XXXVII, 3062; 3072–3075). — «**Блаженний ти, Петро, — сказав він, син Йони ... Я доручу тобі ключі небесного царства, щоб ти міг управлятися** усім християнським народом після мене; нехай прийдуть до тебе племена народів; нехай буде у тебе велика влада» [3];

д) активно-безоб'єктні СПК, що позначали дію, яка виступала як постійна і характерна властивість суб'єкта, напр.: давньосакс. *Ac it ha{b}ad*

*uualdand god, alomahtig fader an ô{d}ar gimarkot, that uui githoloian sculun, sô huat sô ûs [thius thioda] tô bittres brengit: ni sculun ûs belgan uuiiht, uurê{d}jean uui{d} iro geuwinne; huand sô hue sô uuârun ni{d}, grimman [gêrheti uuili] gerno frummien, he suiltit imu [eft] suerdes eggian, [dôit] im [bidrôregan]: uui mid ûsun dâdiun ni sculun uuiiht auuerdian* (Heliand, 4890–4892). — «**Навіки не стримають їх** воїнства все, згуртовані рати, живими після **залишитися** не зможуть, але Бог Владика, Батько Всемогутній, відміряв інше: терпіти належить нам все, що рід цей **недобре творить**» [3].

Відтінки пасивності утворювалися переважно на основі СПК із дієсловами бути / ставати + дієприкметник II (*uuesan / uuerdan*). Таких СПК у корпусі «Хеліанда» найбільша кількість, напр.: давньосакс. *Geng [he] thô te themu uundon [manne], [legde] mid listiun lik tesamne, hô{b}idiuundon, that siu sân gihêlid uuar{d}, thes billes biti, endi sprak that barn godes uui{d} that uurrê{d}je uueroð: «mi thunkid uunder mikil, qua{d} he...* (Heliand, 4895). — «**Гнів не повинен наш дух, на натиск їх повставати. Хто злобу зброї, списа злого лють звершить, спочине меча вістря, помре закривавлений...**»; давньосакс. *Thô uuar{d} thar gisamnod filu thar te Hierusalem [Iudeo] liudi, uueroðes te them uuiha, thar sie uualdand god suui{d}o theolîco thiggean scoldun, hêrron is huldi, that sie he{b}ancuning lê{d}es alêti* (Heliand, 96). — «**І саме там зібралася** людей (юдеїв) багато, там у Ієрусалимі, єврейський народ в святому домі» [3]; давньосакс. *[The] sprac im mid is uuordun tuo, hiet that fruod gumo foroht ni uuâri, hiet that hie im ni andriede: «thina dâdi sind», qua{d} he, «uualdanda uueroðe endi thîn uuord sô self, thîn thionost is im an thanke, that thu sulica githâht ha{b}es an is ênes craft* (Heliand, 115). — «**Потім він побачив** всередині Ангела Божого у білому, який говорив з ним його словами, а це означає, що **благочестиві служителі були** страшенно **задоволені**, і це означало, що його не **було ображено**; ваші вчинки, сказав він, **варті** вашого слова, за вашу службу йому **вдячні**, мати таку сильну **відданість**» [3].

Варто зауважити, що СПК із копулою *uuerdan* налічувалося значно більше, ніж конструкцій із копулою *uuesan*, напр.: давньосакс. *Thô uuas an is uuangun scard the furisto thero fiundo, thô stôð that folc an rûm: andrêdun im thes billes biti* (Heliand, 4880). — «**Лише в щок** **було поранено** вождя ворогом, **неподалік** тоді народ став, **сили зброї боячись**» [3].

Зокрема, можна було спостерігати СПК із відтінками пасивності, де суб'єкт перебував під активним впливом об'єкта, тобто об'єкт перетягнув на себе домінуючу роль, напр.: давньосакс. *Theru dere beon dâdi endi te iro drohtine sprâkun: «uuâri it [nu] thîn uuillio», quâdun sie, «uualdand frô mîn, that sie ûs hêr an speres ordun spildien*

*môstin uuâpnun uunde, than ni uuâri ûs uuht sô gôd, sô that uui hêr for ûsumu drohtine dðan môstin [benidiun] blêka* (Heliand, 4860). — «Мужі мудрі стали, Христа прихильники в скорботі перед справою недоброю, Вождю говорили: “Якщо є на те воля Твоя”, говорили, “Господь наш Владика, щоб на вістрі списів нас умертвили зброї ударами — немає кращого нам, ніж за Ватажка згинуті бліднучи від ран”» [3].

У корпусі давньосаксонського «Спасителя» налічувалася значна кількість безкопулятивних (вільних) СПК із дієприкметником II, які могли виражати пасивне або частково-пасивне значення, напр.: давньосакс. *Thô uuar{d} thiû tid cuman, — [that] thar gitald habdun uuîsa man mid uuordun, — that scolda thana uuîh godes Zacharias bisehan* (Heliand, 95). — «Так настав час, хто дійсно представляє Мудреця зі словами, які повинні велич Бога прославити, Захарієм було **передбачено**»; давньосакс. *Thea liudi stôdunumbi that hêlaga hûs, endi geng im the [gihêrodo] manan thana uuîh innan* (Heliand, 100). — «І **пішов** шанований чоловік у освячення»; давньосакс. *That uueroð ô{d} ar bêdumbi thana alah ûtan, Ebreo liudi, [huuan êr] the frôdo man gifrumid hab diuualdandes uuilleon* (Heliand, 102). — «Натовп інших людей чекав біля храму ззовні, доки іудей до знаючої людини **не донесе** своїх бажань» [3].

Окрім типологічного розподілу КС у контексті опозиції «актив – пасив – рефлексив», у давньосаксонській парадигмі КС простежувалися суб'єктно-об'єктні відношення, які у свою чергу мали різновиди. Домінантне положення серед них займає відношення, коли у якості суб'єкта виступає людина у процесі різних видів діяльності (практична, пізнавальна тощо), а в якості об'єкта — матеріальні предмети, які охоплені його діяльністю. Аналізуючи корпус поеми «Хеліанд», ми виокремили дев'ять відношень такого типу: трансформативні, креативні, адресативні, фактивні, перцептивні, когнітивні, емотивні, інструментальні та привативні. Приклади із давньосаксонської поеми «Хеліанд» унаочнюють перелік наведених суб'єктно-об'єктних відношень усередині СПК:

а) трансформативне відношення, коли суб'єкт змінює стан або місце знаходження об'єкта, напр.: давньосакс. *Tho fundun sie thar enna froden man sittean bi them seiuua endi is suni tuuene, Iacobus endi Iohannes: uuarun im iunga man* (Heliand, 1173–1175). — «Тоді **направили** вони на старого, що сидів біля моря, та його двох синів, Якова та Іоанна, (вони) були молоді люди» (Хеліанд, рядки 1173–1175) [3];

б) креативне відношення, коли суб'єкт щось доручає здійснити, створює, знищує або завдає шкоди об'єкту, напр.: давньосакс. *Nu ik thi hier minemo seal iungron befelhan, them thi hier geginuuard stêd: uuîs thi an is gisîôie samad: thu*

*scalt ina firi suno hebbian* (Heliand, 5614–5616). — «Тепер же я **доручу** тебе тут твоєму учню, котрий існує (стоїть) тут. Нехай будеш із ним разом! Нехай він стане тобі сином!» [3];

в) адресативне відношення, коли суб'єкт звертається до об'єкта, напр.: давньосакс. *Domine ad quiet ibimus verba vitae aeternae habes* (Heliand, 10669). — «Господе, до кого ми підемо?! Слова життя вічного ти **маєш**» [3];

г) фактивне відношення, коли суб'єкт діє на волю, розум або почуття об'єкта, напр.: давньосакс. *Sô he is mordes uuero, that man ina uuîtnoie uuâpnes eggjun, ef eo man mid sulicun dâdiun mag dôöes gesculdien* (Heliand, 5242–5244). — «Он **вартий смерті**, й да **буде він покараний** усією гостротою меча, якщо коли-небудь муж зможе стати такими справами **вартим смерті**» [3];

д) перцептивне відношення, коли суб'єкт сприймає об'єкт органами чуття, напр.: давньосакс. *Filu scal ik thar githoloian, hoskes gihorien endi harmquidi, bismërpraka endi bihetuuord manag* (Heliand, 3524–3533). — «Мені **доведеться** багато **винести** там; Я буду **вслуховувати** багато образливих слів, **знуцань та погроз**» [3];

е) емотивне відношення, коли суб'єкт відчуває почуття до об'єкту, напр.: давньосакс. *Huui uueldes thu thinera mddar, mairno liobosto, gisidon sulica sorga, that ic thi s6s Sragmod, idis armhugdig escon scolda undar thesun burgliudiun?* (Heliand, 821–824). — «Як же ти **захотів** своїй матері, **найкращий з-поміж мужів**, **принести** стільки **клопотів**, що мені, **настільки сумній**, **наповненій клопотою** про жінку, про тебе **довелося** **розпитувати** серед людей цього міста?» [3];

є) інструментальне відношення, коли суб'єкт використовує об'єкт, напр.: давньосакс. *Tho scoldun sie thar ena dad frummean, That sie ina te Hierusalem forgeban scoldun Uualdanda te them uuîha* (Heliand, 451–453). — «Тоді **мали** вони (Йосип і Марія) **завершити** одне діло, (яке **полягло в тому**) що вони **мали відвезти** Його в Єрусалим до **настоятеля храму**; давньосакс. *So uuît an incro iugidi gigrnan ni mohtun* (Heliand, 148). — «Якщо **ми були не спроможні** це зробити у **молоді роки**» [3].

Варто зауважити, що також існували такі суб'єктно-об'єктні відношення, коли у якості суб'єкта могли також виступати сили людини, напр.: давньосакс. *Thar sculun mi farcoron undar thea craftigon thiod, heliðos te theru heri; thar uueroðat mina hendi gebundana, faðmos uueroðad mi thar gefastnod* (Heliand, 3525–3533). — «Там серед цих **владноможних** людей, **воїни-герої** **продадуть** мене **начальникам**. Мені **зв'яжуть руки**, **мої простягнуті руки будуть закуті** в кайдани» [3];

Або описувалися сили природи або «вищі сили», напр.: давньосакс. *Sie uuëgeat mi te uuendron uuapnes eggjun, bilosiad mi libu: ik te thesumu lichte scal thurh drohtines craft fan doðe astanden an thriddleon dage*

(Heliand, 3525–3536). — «Вони *завдадуть* Мені *неймовірної муки лезом зброї. Вони заберуть* Моє життя: *Я воскресну з мертвих і повернуся силою Бога до світла на третій день*» [3].

Таким чином, характеризуючи процеси зародження станової парадигми давньосаксонської мови, можна зробити висновки про те, що вже у цей період у мові розвивалася узагальнена становна парадигма. КС давньосаксонської мови уособлювалася активом, передкатегоріальними зворотними конструкціями із рефлексивними, реципроковими та інгресивними відтінками та дієприкметниковими пасивними конструкціями, а саме: копулятивними конструкціями бути / ставати» + дієприкметник II та безкопулятивними дієприкметниковими конструкціями. Вищезазначені конструкції транслювали різні станові відношення: інструментальні, емотивні, фактитивні, рецептивні, адресативні, креативні та ін.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Отже, охарактеризувавши парадигму КС давньосаксонської мови, можна зробити висновки, що процеси становлення категорії стану у давньогерманських мовах розпочалися ще у період розвитку давньогерманських мов. Зародки станових відтінків у давньосаксонській мові слугували першоосновою для творення парадигми категорії стану сучасних германських мов. Одним із головних актуалізаторів розвитку стали первинні станові передкатегоріальні граматичні конструкції, до складу яких входили дієлова-копули, дієприкметник II, зворотні дієслова, взаємні, дієслова, що позначали перехід із одного стану у інший та дієслова активного стану, також спостерігалися і вільні, безкопулятивні варіації.

Перспективою наших подальших досліджень стануть дослідження зрушень у парадигмі КС давньоісландської, давньовірхньонімецької, давньоанглійської та готської мов.

#### ДЖЕРЕЛА

1. Домский М.В. «Песнь о Христе» в истории библейского эпоса англов и саксов / М.В. Домский // Вестник Пермского университета. — Выпуск 2(14). — Пермь, 2010. — С. 18–25.
2. Корышев М.В. Древнесаксонский «Хелианд» в контексте древнейших переложений библии на немецкий язык и латинской вульгаты / М.В. Корышев // Вестник СПбГУ. — Сер. 9. — Вып. 4. — Санкт-Петербург, 2015. — С. 166–173.
3. Сиверс Э. Хелианд. Titelaufgabe vermehrt um das Prager Fragment des Heliand und die Vaticanischen Fragmente von Heliand und Genesis. Buchhandlung des Waisenhauses GMBH / Галле (Заале). — Берлин, 1935. — 20 + xlv + 542 p. — (Германская музыкальная библиотека IV).
4. Gallée J.H. Altsächsische Grammatik. — 3. Aufl. — Tübingen, 1993. — 404 p.
5. Weber C.A. Der Dichter des “Heliand” im Verhältnis zu seinen Quellen // Zeitschrift für das deutsche Altertum. — 1927. — No. 64. — S. 1–76.

#### REFERENCES

1. Domsii, M. V. (2010) «Pesn o Khriste» v istorii bibleiskogo eposa anhlov i saksov [“Song of Christ” in the History of the Biblical Epic of the Angles and Saxons]. / M. V. Domsii // *Vestnik Permskogo universita* / Vypusk 2 (14), Perm, P. 18–25.
2. Koryshev, M.V. (2015) Drevnesaksonskii «Kheliand» v kontekste drevneishikh perelozhenii biblii na nemetskii yazyk i latinskoi vulgaty [Ancient Saxon “Heliand” in the Context of the Oldest Translations of the Bible into German and the Latin Vulgate]. *Bulletin of the Russian Academy of Sciences*, Ser. 9, Issue 4, St. Petersburg, P. 166–173.
3. Sivers, E. (1935). Heliand. [Heliand] Titelaufgabe vermehrt um das Prager Fragment des Heliand und Vaticanischen Fragmente von Heliand und Genesis. Buchhandlung des Waisenhaus GMBH, Halle (Saale) — Berlin 20 + xlv + 542 p. (German Music Library IV).
4. Gallée, J. H. (1993). Altsächsische Grammatik. [Old-Saxon Grammar] 3. Aufl. Tübingen, 404 p.
5. Weber, C. A. (1927). Der Dichter des “Heliand” in Verhältnis zu seinen Quellen [The Poet of “Heliand” in Relation to Its Sources]. // *Zeitschrift für das deutsche Altertum*. No. 64. S. 1 —76.